

© Саргош О. Д.

УДК 613. 22 (477. 54)

Саргош О. Д.

ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЇ ХАРЧУВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ПРИКЛАДІ м. ПОЛТАВА

Вищий державний навчальний заклад України

«Українська медична стоматологічна академія» (м. Полтава)

Дана робота є фрагментом НДР «Наукове обґрунтування профілактики негативного впливу окремих чинників довкілля на якість життя і стан здоров'я дітей в умовах геохімічної провінції», Не держ. реєстрації 0111U8522.

Вступ. Здоров'я дітей визначає майбутнє благополуччя держави, подальший економічний і духовний розвиток, рівень життя, культури, науки.

На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні на фоні несприятливої демографічної ситуації зберігаються високі рівні захворюваності дитячого населення, погіршуються показники соматичного і нервово-психічного розвитку дітей, спостерігається активна хронізація і множинність хвороб в дитячому віці, поглиблюється явище депопуляції, що зумовлено не тільки кризовою екологічною ситуацією, але і стрімким погіршенням соціально-економічних умов життя [1, 2, 5, 7, 8, 10, 11, 14].

Харчування – це один з головних чинників життя-забезпечення, що впливають на стан здоров'я дитини [3, 6, 9, 12, 13]. Раціональне харчування є потужним чинником профілактики багатьох захворювань, воно сприяє підтримці організму в оптимальному фізіологічному стані, підвищенню імунітету і опірності організму до несприятливих чинників навколишнього середовища. Нормальне функціонування захисно-адаптаційних систем дитини залежить від забезпеченості організму всіма необхідними макрота мікронутрієнтами [3].

Особливий інтерес представляє вивчення харчування дітей шкільного віку. Цій проблемі присвячено ряд робіт [6, 9]. Однак і на сьогоднішній день харчування школярів залишається досить серйозною проблемою, так як багато питань залишаються не вирішеними.

Оскільки в сучасних умовах економічної і фінансової кризи погіршилася структура харчування багатьох сімей, одним з можливих заходів запобігання посилення захворюваності серед дітей через дефіцит повноцінного і збалансованого харчування, повинно стати саме шкільне харчування.

Мета дослідження – вивчення фактичного харчування організованих колективів дітей у загальноосвітніх навчальних закладах м. Полтави та визначення шляхів його оптимізації з врахуванням сучасних вимог розвитку суспільства.

Об'єкт і методи дослідження. Проведений аналіз та дана гігієнічна оцінка харчування дітей у загальноосвітніх навчальних закладах м. Полтави за період 2008-2013 рр. Умови харчування дітей досліджені в 38 школах міста. Проаналізовано близько 250 накопичувальних відомостей та 250 раціонів харчування.

Результати досліджень та їх обговорення. В Україні захворюваність серед дитячого населення впродовж останніх років не зменшилась, не дивлячись на зниження рівня захворюваності новонароджених дітей та дітей віком до 1 року.

За період з 2008 по 2013 роки рівень поширеності хвороб в Україні зріс на 10,2% з 1885,79 на 1000 дітей відповідного віку до 1922,8. За цей самий період захворюваність зросла на 3,9% – з 1332,62 до 1385,03 на 1000 дітей відповідного віку.

За даними Управління материнства і дитинства МОЗ України, Головного управління охорони здоров'я Полтавської ОДА захворюваність дітей у віці 0-17 років у 2013 році становила 1423,4 на 1000 дітей, поширеність хвороб – 2012,3 на 1000 дітей. Зростання показника захворюваності відбулося по всіх нозологічних формах.

Структура захворюваності дітей від 0 до 17 років в Полтавській області: I місце займають хвороби органів дихання 69,5% (по Україні 1 місце – 65,6%), II – хвороби шкіри та підшкірної клітковини – 5,2% (по Україні 2 місце – 5,3%), III – хвороби органів травлення – 3,6% (по Україні 5 місце – 3,8%), IV- інфекційні та паразитарні хвороби – 3% (по Україні 3 місце – 3,9%), V- захворювання ока та придаткового апарату – 2,96% (по Україні 6 місце – 3,34%), VI – травми та отруєння – 2,93% (по Україні 4 місце – 3,8%).

Особливе занепокоєння викликає зростання поширеності хвороб серед дітей 7 – 14 років та тяжких захворювань, які мають тяжкий перебіг та призводять до інвалідності і смерті. Поширеність хвороб дітей цієї вікової категорії в Україні за роки дослідження зросла на 5,1% і становила 2013 році 1963,99 на 1000 дітей відповідного віку, що вище аналогічного показника у віковій групі дітей 0 – 6 років (1803,3)

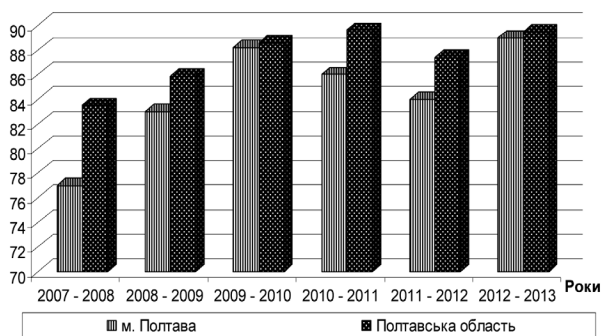
Аналіз динаміки захворюваності та поширеності хвороб дітей підліткового віку засвідчив зростання цих показників в усіх регіонах України, в Полтавській області також (таблиця 1).

Таблиця 1
Динаміка захворюваності та поширеності
хвороб серед дітей підліткового віку в
2008 – 2013 рр. (на 1000 підліткового віку)

Адміністративно-територіальна одиниця	Захворюваність		Поширеність	
	2008	2013	2008	2013
Полтавська область	1096,65	1192,7	1897,62	2157,4
Україна	1028,39	1188,2	1844,19	2109,6

Таблиця 2
Динаміка охоплення гарячим харчуванням
учнів 1-11 класів за 2007 – 2013 роки

Навчальні роки	Відсоток охоплення гарячим харчуванням, %	
	м. Полтава	Полтавська область
2007 – 2008	77	83,5
2008 – 2009	83	85,9
2009 – 2010	88,2	88,6
2010 – 2011	86	89,6
2011 – 2012	84	87,4
2012 – 2013	89	89,5

Рис. Охоплення гарячим харчуванням школярів
м. Полтави та Полтавської області.

Оскільки харчування є одним з головних чинників життєзабезпечення, що впливають на стан здоров'я дитини та враховуючи зростання рівня захворюваності серед дітей шкільного віку нами проведені дослідження з вивчення фактичного харчування з

метою подальшої розробка профілактичних заходів щодо нутріціологічної корекції.

В результаті проведених досліджень встановлено, що охоплення гарячим харчуванням учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладах м. Полтави за період з 2007 по 2013 роки було найвищим в 2012 – 2013 навчальному році та становило 89%, здебільшого за рахунок стовідсоткового охоплення безкоштовним харчуванням дітей пільгових категорій та учнів 1-4 класів.

Динаміку охоплення гарячим харчуванням учнів 1-11 класів подано в **таблиці 2** та на **рисунок**.

Охоплення всіма видами харчування учнів 1-11 класів, зокрема гарячим харчуванням та буфетною продукцією, також було максимальним в 2012-2013 навчальному році та становило 98% (в 2010-2011 н. р – 96%).

Організації харчування школярів наймолодшої вікової групи – 6-10 років (1-4 класи), яка складає 30-33% всіх учнів, повинна приділяти особлива увага. Охоплення гарячим харчуванням учнів 1-4 класів станом на кінець 2013 року становило 99,8%. Такий великий відсоток зумовлений тим, що харчування цієї категорії учнів здійснюється в основному за рахунок бюджетних коштів.

Значно гірша за показниками охоплення гарячим харчуванням ситуація з 5-11 класами, оскільки діти купують страви за власні кошти готівкою та на свій розсуд. Послугами шкільних їдалень (гарячим харчуванням) користується не більше 40% учнів старшої школи. Більшість учнів віддають перевагу буфетній продукції з наступних причин: небажання купувати гарячі страви через їхні смакові якості і зовнішню непривабливість, небажання стояти у довгій черзі під час перерви 20 хвилин, високу вартість страв, непривабливий інтер'єр їдальні.

Висновки. В результаті проведеного аналізу організації харчування школярів міських загальноосвітніх шкіл м. Полтави встановлено:

1. Охоплення гарячим харчуванням учнів 1-11 класів було найвищим в 2012-2013 навчальному році та становило 89%.

2. Охоплення всіма видами харчування учнів 1-11 класів, зокрема гарячим харчуванням та буфетною продукцією, також було максимальним в 2012-2013 навчальному році та становило 98%.

3. Охоплення гарячим харчуванням учнів 1-4 класів значно краще ніж учнів 5-11 класів.

Перспективи подальших досліджень. В подальшому планується більш детально вивчити та коригувати існуючу організацію шкільного харчування.

Література

1. Гозак С. В. Вплив чинників навчального процесу на показники здоров'я школярів / С. В. Гозак // Довкілля та здоров'я. – 2012. – №3. – С. 17-20.
2. Гойда Н. Г. Медико-соціальні аспекти дитячої інвалідності в Україні / Н. Г. Гойда, М. М. Коренев, Л. Ф. Богмат [та ін.] // Український медичний часопис. Актуальні питання клінічної практики – 1999. – №3(11), Т. V-VI. – С. 112 – 114.
3. Доценко В. А. Эколого-гигиенические подходы к оценке риска факторов питания / В. А. Доценко, А. И. Петухов, Г. А. Дмитриева [и др.] // Гигиена и санитария. – 2005. – №3. – С. 38-39.
4. Доценко, В. А. Болезни избыточного и недостаточного питания / В. А. Доценко, Л. В. Мосийчук. – СПб., 2004. – С. 21-22.

5. Казак С. С. Сучасні аспекти дитячої та підліткової кардіології / С. С. Казак // Український медичний часопис. Актуальні питання клінічної практики. – 2003. – № 5 (37), Т. IX-X. – С. 41 – 44.
6. Конь І. Я. Питання дітей дошкільного і шкільного віку: сучасні проблеми / І. Я. Конь, Л. Ю. Волкова // Сб. наукових матеріалів першого міжнародного форуму по дитячому і шкільному харчуванню. – М., 2006. – С. 155.
7. Полька Н. С. Гігієнічне забезпечення умов життєдіяльності дітей у загальноосвітніх навчальних закладах / Н. С. Полька, С. В. Гозак // Гуманітарний вісник : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2011. -Вип. 23. – С. 186-190.
8. Полька Н. С. До питання оцінки фізичного розвитку школярів за стандартами ВООЗ / Н. С. Полька, А. Г. Платонова // Довкілля та здоров'я. – 2012. – № 1. – С. 48-52
9. Полька Н. С. Гігієнічна оцінка організації харчування загальноосвітніх закладів у сучасних умовах / Н. С. Полька, М. П. Гуліч, В. М. Махнюк // Довкілля та здоров'я : Наук. журн. з пробл. мед. екології, гігієни, охорони здоров'я та екол. безпеки. – 2006. – Т. 38, № 3. – С. 62-66.
10. Полька Н. С. Фізіолого-гігієнічна оцінка фізичного та психічного здоров'я старшокласників інноваційного навчального закладу (семестрово-цикло-блочна система викладання) / Н. С. Полька, Н. В. Лебединець // Довкілля та здоров'я. – 2010. – № 2. – С. 38-42.
11. Слабкий Г. А. Здоров'я 2020 – новая европейская политика и стратегия в интересах здоровья населения / Г. А. Слабкий, Г. Я. Пархоменко, Н. Ю. Астахова // Вісник проблем біології і медицини. – 2014. – Вип. 3, Т. 1. – С. 16-20.
12. Сухарев А. Г. Научные основы концепции улучшения здоровья детей и подростков / А. Г. Сухарев // Гигиена и санитария. – 2000. – № 3. – С. 16.
13. Таралло В. Л. стратегічні орієнтири розвитку здоров'я буковинців до 2020 року / В. Л. Таралло // Вісник проблем біології і медицини. – 2014. – Вип. 3, Т. 1. – С. 338-339.
14. Яценко Ю. Б. Стратегія профілактики хвороб системи кровообігу у дітей та підлітків / Яценко Ю. Б., Яценко Л. В., Заболотна І. Е. // Вісник проблем біології і медицини. – 2014. – Вип. 3, Т. 1. – С. 401-405.

УДК 613. 22 (477. 54)

ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЇ ХАРЧУВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ПРИКЛАДІ м. ПОЛТАВА

Саргош О. Д.

Резюме. В роботі проведений аналіз та дано гігієнічну оцінку харчування дітей в міських загальноосвітніх закладах м. Полтави. Вивчено фактичне харчування організованих колективів дітей в навчальних закладах міста.

В результаті проведеного аналізу організації харчування школярів міських загальноосвітніх шкіл встановлено: охоплення гарячим харчуванням учнів 1-11 класів було найвищим в 2012-2013 навчальному році та становило 89%; охоплення всіма видами харчування учнів 1-11 класів, зокрема гарячим харчуванням та буфетною продукцією, також було максимальним в 2012-2013 навчальному році та становило 98%; охоплення гарячим харчуванням учнів 1-4 класів значно краще ніж учнів 5-11 класів; існуюча організація шкільного харчування потребує більш детального вивчення та коригування.

Ключові слова: гігієнічна оцінка харчування, організація харчування, шкільне харчування.

УДК 613. 22 (477. 54)

ОЦЕНКА ОРГАНИЗАЦИИ ПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ НА ПРИМЕРЕ г. ПОЛТАВА

Саргош О. Д.

Резюме. В работе проанализировано и дана гигиеническая оценка питания детей в городских общеобразовательных учебных заведениях. Изучено фактическое питание организованных коллективов детей в общеобразовательных учебных заведениях города Полтавы.

В результате проведенного анализа организации питания учеников городских общеобразовательных школ установлено: обеспечение горячим питанием учащихся 1-11 классов было самым высоким в 2012-2013 учебном году и составляло 89%; максимальный охват всеми видами питания учащихся 1-11 классов, в частности горячим питанием и буфетной продукцией, был в 2012-2013 учебном году и составил 98%; охват горячим питанием учащихся 1-4 классов значительно лучше, чем у учеников 5-11 классов; существующая организация школьного питания требует более детального изучения и корректировки.

Ключевые слова: гигиеническая оценка питания, организация питания, школьное питание.

UDC 613. 22 (477. 54)

Evaluation of School Children Catering in Poltava

Sargosh O. D.

Abstract. Introduction. Health of children defines future well-being of the nation, further economic and spiritual advance, standard of living, culture and science.

Currently Ukrainian nation is experiencing high morbidity levels of children against the background of unfavorable demographic situation; rates of somatic and neurologic-and-behavioral development are getting worse; active persistency and diversity of children diseases is observing; depopulation phenomenon is intensifying, caused by both critical ecological situation and impetuous worsening of social and economic living conditions.

Nutrition is one of the major factors of life support, which have a great impact on the state of child's health. Rational nutrition is the strong factor in the prevention of many diseases, facilitating optimal physiological functioning

of the organism, strengthening of immunity and body resistance to unfavorable factors of the environment. Normal functioning of protective- and -adaptive systems of a child organism depends on supply with all necessary macro- and micronutrients.

Special interest is given to the analysis of nutrition of school-age children. A great variety of publications draw upon this problem. However, currently, nutrition of school children is still a serious problem, as many issues have not been solved yet.

Since in current economic and financial recession the structure of nutrition of many families is getting worse, one of the possible measures to prevent further morbidity among children due to the deficit of adequate and balanced ration, should be school nutrition.

Real nutrition has been studied in the organized groups of children at high schools in Poltava.

The results have been analyzed and hygienic nutrition of school children has been evaluated in Poltava for the period from 2008 to 2013. Aggregated data and rations have also been analyzed.

The results of the study within the period from 2007 to 2013 established that in 2012 /2013 academic year, school children of 1-11 grades in Poltava were the best provided with hot meals and constituted 89%, mainly due to free provision of children, entitled to a benefit, and children of 1-4 grades, with meals.

Maximum hot meals and snacks coverage of school children of 1-11 grades was also admitted in 2012/2013 academic year and constituted 98% (96% in comparison with 2010/2011 academic year).

Special attention should be paid to nutrition of children from the youngest age group, i. e., from 6 to 10 years old (1-4 grades), which constitutes 30-33% of all school children. Hot meals coverage of school children of 1-4 grades, as of the end of 2013, constitutes 99,8% (provided at the expense of budgetary funds).

Considerably worse rates of hot meals coverage are with school children of 5-11 grades. Hot meals in school canteens are popular with no grater then 40% of senior high school children. Snacks are more preferable for the majority of school children.

Conclusions. The results of the analysis of local high school children catering in Poltava established that:

1. The highest rates of hot meals coverage of school children of 1-11 grades with were in 2012 /2013 academic year and constituted 89%.
2. All kinds of nutrition coverage of school children of 1-11 grades, hot meals and snacks, in particular, was also maximal in 2012/2013 academic year and constituted 98%.
3. Hot meals coverage of school children of 1-4 grades is considerably better than of school children of 5-11 grades.
4. Current catering at school requires more detailed analysis and normalization.

Keywords: hygienic evaluation of nutrition, catering, school nutrition.

Рецензент – проф. Катрушов О. В.

Стаття надійшла 17. 06. 2014 р.